

WALWAKE, SEISKE USUS,
OLGE KUI MEHED!

Eesti Kirik

IV. aastakäik
Nr. 49

Meljapäewal
8. detsembril
1927 a.

Wäljaandja:
Eesti Ewangel.-Luteri usu
Konfessoorium, Tallinnas

Toimetajad: prof. Dr. H. B. Rahamägi (peatoimetaja) ja õp.
A. Sommer. Wastutaw ja tegew toimetaja: õp. S. Aunwer.

„Eesti Kirik“ ilmub
igal neljapäewal

Toimetuse ja kirjutuse aadr.:
Eesti Konfessoorium,
Tallinn, Kiriku t. 8
Tegewa toim. aadress:
Kiri kirik,
Rae postiagentuur

Silutord: Riidetud olgu Issand! J. Eliv, Rapla kog. õpetaja. — Tal-
linna Jaani kiriku 60 a. juubel. — Tallinna praostkonna kiri
Eesti Wabariigi Siseministriks. Praostkonna nimel: Praost A. Kapp, õp.
Sternfeldt, õp. Strohlin. — Professor Dr. teol. R. R. Gräf. — Põ-
stikone rüh. neopülitistlik wool Eesti kirikus. (2. järg.) A. Kriisa. — Ma-
ailma mereit. — Edumuid kogudustest. — Kuulutused. —
Joonelune: Surma tustar. Selma Lagerlöf. Saksa teelise
tõlge järelle S. Siebt. (26. järg.)

Sellimise hind:
Aastas postiga postita
250 mt. 225 mt.
1/2 „ 125 „ 115 „
1/4 „ 65 „ 60 „
Ärsk nummer 5 mt.
Wäljamaale: aastas 425 mt.
Lätt- ja Leedumaaale 325 mt.

Riidetud olgu Issand!

„Riidetud olgu Issand, Issraeli
Sumal, et ta on tulnud katsuma, ja
on äraklunastamise saanud oma
rahwale.“
Luuka 1, 68.

Õnnis iga rahwas, kes Sumalat kiita teab. Õnnis ja õnnelik iga kogudus, kes wastu minna wõib oma Issandale kiituse ja tänuga. Sest kiita ja tänada wõib ikka ainult see, kes aru on saanud, et talle head on tehtud. Kui palju nurisemist ja kaebamist igal pool! Kui palju ärsitamist ja waenu! Meie aga ei taha olla nende hulgast; meie teame, kui palju head on tehtud ka meie rahwale. Olgu siis meie uue kirikuaasta teretus ja wastastiklune soow: kiidetud olgu Sumal! sest tema on tulnud meid katsuma, ja tema on meile walmistanud lunastuse.

Saakarias, Issraeli koguduse preester on see, kes siin Sumalat kiidab. Ja mispärast on ta süda nii tänu täis? Sumal oli talle head teinud, oli täide minna lastnud ta suurima ootuse ja lootuse, oli ta perekonnale erilist rõõmu walmistanud. Aga veel palju enam: Saakarias ei mõlle ainult oma pere-
tonna peale, tema ülem hool ja mure on rahwas, rahwa hea käeläit ja tulewik. Ta on ju preester, seisab rahwa teenistuses ja teab wäga hästi, et pere-
tonna õnn, jumalatarklik perekonnaelu ka rahwa õnn on. Ja nüüd on talle ilmutatud, tal on käes kindel pant: Sumal on oma rahwast katsuma tulnud. See ongi, mis teda paneb kiitma ja tänama. Kui ras-

kesti oli Issrali rahwas kannatama pidanud siamaani! Küll orjast ja häbi! Küll rõhumist ja taga-
kiusamist! Ja seda kõik oma süü pärast: suured hulgad olid selja pööranud isade Sumalale, olid oma eluga kaldunud paganate teedele ja rahwa nõnda wiinud hukatuse äärel.

Küll oli Sumal töotanud oma rahwale päästjat saata, küll oli seda juba kaua aega igatsufega oode-
tud, aga siamaani oli see abimees alles tulemata. Juba hakkasid ootajad wäsimä, juba tõusid nooremad põlvkond, kes kõigi Sumala töotuste peale käega heit-
sid: ei matja oodata! ei matja uskuda. . . Kuidas pidi siin werd nutma iga tõelikult rahwa sõbra süda! Ja Saakarias, kui rahwa juhi meel, kuidas wõis see kurb olla kõige seda nähes!

Kuid nüüd on olemas kindlad tähised: ta tuleb, ta on ligibal, rahwas ei lähe hukka, ta pääseb ära! Sellepärast, „kiidetud olgu Issand, Issraeli Sumal!“

Mis on meie ülem hool ja mure selle uue kiriku-
aasta läwel? Kas ei peaks see olema samuti meie rahwas ja me rahwa tulewik? Kelle heaks teeme tööd kodus, loolis ja kirikus? Kellele ehitame toredaid koolimaju ja kaunistame kirikuid? Kellele kaswatame oma noorsugu, oma südame wurega imetatud poegi ja tütreid ning saadame neid altari eest õnnistades ellu? Ets rahwale, ets rahwa tulewiku tarwis. Ets tea ka meie, et perekonna õnnes rahwa õnne juured peituvad. „Su walu südames mul keeb, su

õnn ja rõõm mind rõõmsaks teeb" mu rahvas! Siks tahame siis tööd teha ka uuel kiriku-aastal, et me rahvas mitte ära ei mõõrduks Sumalast, et me rahvas ei kalduks paganate teedele Siisraeli kombel. Sest rahwal, tallel elawat Sumalat pole, kes usu põhja jalgade alt kaotanud, pole ka mingit tulewikku. Oh kuidas tõmbub kottu süda walus selle mõtte juures: me rahwal pole tulewikku, tal ei või seda olla, ta eluwan-ger weereb allamäge. Ja me võime tööd teha oma rahwa päästmiseks igauks omal kohal. Meie ei pruugi enam oodata, seda, kes meid õigele teele juhatab. Meile on ta juba tulnud, tema rõõmust tulemist mäletamegi jälle. Jeesuses Kristuses on Sumal ise appi tulnud ka meie rahwale. Tema jumalik eestuju ja õpetus on meie käes; sellega käib Sumal meid katsumas igal pühapäeval kirikutes ja palvemajades, noorsoo õpetuses juba ema põlwele ja kristlikudes majades. Ka uuel kirikuaastal tahab ta samuti meiega olla. Oh et aga meie seda Sumala katsumist ei põlga, waib aru saame: sellega teha meile ja meie rahwale kõige suuremat head; ja et ka meie isad ja emad oma lapsti ellu saates Saakariase meelega seda teesid: Riidetud olgu Sumal!

Uga veel üks teine asi, mille pärast Saakariase süda nii täis kiitust ja tänu: „Sumal on ärakalunastamise saatnud oma rahwale“. Orjus on alati rõhum ja häbiastaw, sellepärast püüab igalüks seft wabaneda. Kõige häbiastawam on aga kurjuse ja patu orjus; see toob enesega kaasa ka teiste inimeste orjust. Seda kõige oli walusasti tunda saanud Siisraeli rahvas. Sumala rahwaks kutsutud ja nüüd

ori ihu ja hinge poolest! Nüüd aga oli filmapiirile tekkinud selle alanduse ja häbi lõpp. Sellepärast Saakariase rõõm oli nii suur.

Meie oleme waba rahvas ja rõõmustame oma noorest wabadusest, ja seda täie õigusega. Annaks Sumal, et see meile jääks tuhandest põlwest saadil! Uga kas oleme wabad ka hinge poolest? Kas oleme wabad ka kurjuse orjusest? Ah kuidas alandab just see orjus ka meie rahwast! Kui palju on sõgedaid sõgedate juhte, kes ise kurjust orjavad ja ka teisi sinna kuristikku meelitavad! Tundkem seda, saagem aru, et kurjuse orjus rahwa hukatus on ja püüdtem päästa seft hirmsast orjusest igauks ennast ning oma rahwast. Ja see on meil võimalik, Sumal on meile lunastuse walmistanud. Jeesus Kristus on meie lunastaja. „Keda Poeg wabaks teeb, see on õieti waba“. Ja see pole mitte mõni paljas sõnatõlk. Waadatem lahtiste filmadega enese ümber. Kes on olnud veel suurem wabaduse tooja kui Jeesus. Ja kui inimesed mõnitord jeda jumalikku wabadust kurjasti on pruutunud, siis pole see Jeesuse süü. Alstlit Jeesuse järelkäija on waba inimene: ta ei taha pattu teha, ta põlgab kurjust, ta mõitleb selle wastu ja jääb mõitjaks Sumala wäes. Riisugufena tahaksime näha oma waba rahwast. Siks tahame tööd teha uuel armuajal. Ræed kottu uss.

Andtem ennast Jeesuse omaks; ja me filmapiirile torkib waba tahtmisega waba rahvas, lunastatud kogudus oma lunastaja järel, kes tänumeelega hõisates laulab: „Riidetud olgu Sumal!“ Amen.

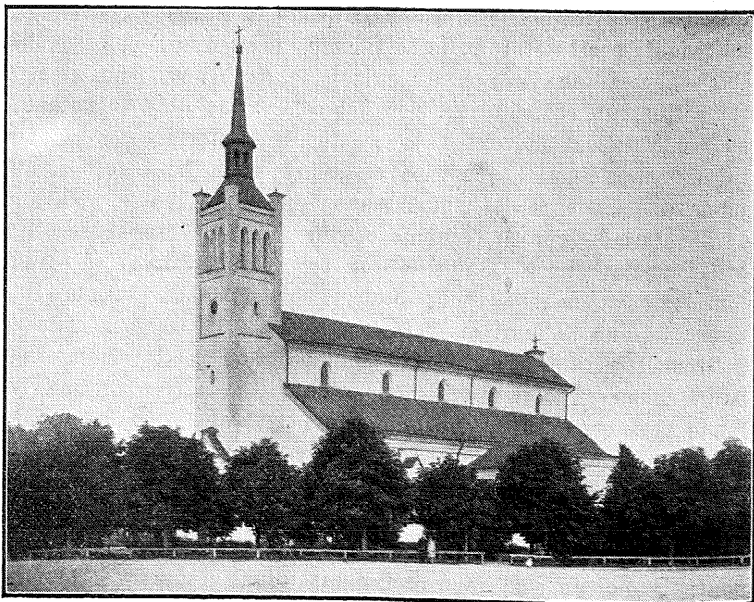
J. Liik,

Rapla kog. õpetaja.

Tallinna Jaani kiriku 60. aastane juubel.

Tallinna Jaani kirik pühitseb III Kristuse tulemise pühal oma 60. a. juubeli päewa, seft III Kristuse tulemise pühal 1867 a. õnnistati Jaani kirik ja arwane- fid esimest korda kiriku ukseid. Sest ajast peale on 60 aasta jookiul olnud Jaani kirik paigaks, mille kohta tunnistatud tuhanded: „Kui armsad on sinu hooned, wägede Jehoowa.“

Suba läinud aastasaja esimese poole lõpul jäi „Maarahwa“ tarwitada antud raekabel, Püha Waimu kirik, kogudusele wäikeseks, seft koguduse liikmete arv oli tõusnud 14.000 ni. Koguduse liikmete keskel hakati mõtlema uue kiriku ehitamise peale, kuid linna poolt, kes oli koguduse patroniks, ei leidnud koguduse soo-

wid mitte küllalt wastutulekut. Siis võõrasid mõned koguduse ärksamad liikmed selleaegse Eestimaa tsiviil-kuberneri S. v. Grünwaldi ja kindralkonfistooriumi esimehe v. Meyendorfi poole. Mõlemad tulid koguduse soovidele vastu. Hakati raha 1851 a. korjama koguduses, kui ka ülemkohtule. Nii kirikut kawatseti ehitada Toomgilde pärast olevale krundile, nõnda et kirik oleks allunud mitte linnakonfistooriumile, vaid Eestimaa konfistooriumile. Sellele seisid vastu Tallinna linna magistraat, leides et kiriku ehitamine väljapool tema wõimkonda ei ole kokkukõlas tema patro-nabi õigusega. 1858 a. saadeti linna poolt selleko-hane märgu- ja seletuskiri kindralkonfistooriumi. Sealt jaabus märtsi algul 1859 a. kiri, milles teatati, et uus kirik tuleb ehitada siiski linna krundile ja linn peab jääma selle kiriku ja koguduse patroniks. See asjaolu ei meeldinud paljudele koguduse liikmetele ja kodanik Falki initsiatiivil otsustasid nad lahkuda senisest kogudusest. Nõnda tekkis Tallinna Raarli kogudus.

Kui siis sellejärel magistraat veel kord asja aru-tanud, otsustas ta 19. jaanuaril 1860 a. kindralkon-fistooriumile teatada et 1) uue kiriku ehitamisest linna krundil tuleks loobuda, sest koguduse nõuded saaksid rahuldatus juureehitusega; 2) magistraat annab Püha Waimu kiriku üle kogudusele; 3) koguduse omavalitsus tuleb nõnda korraldada, et oleks ehitatud ka koguduse konwendid.

Kõige seda andis õpetaja Justus Benedikt Frese, kes 1818—1861 olnud Püha Waimu koguduse õpe-tajaks, kogudusele 31. jaanuaril 1860 a. teada. Esimes-tele koguduse ehitajatele konwendis olid: Otto Berg-mann, Jürry Ehrenwerth ja Johann Freiberg.

Gurma kutsar.

Selma Lagerlöf.

(26. järg.)

Kõrgele künkale üles sõites filmasid nad inimest, kes veel aeglasemalt liikus ja nemad ja kellele nad sellestõttu järele jõuda wõisid.

See oli wana, küürakas, kõhn naisterahwas, kes end kepi najal edasi liigutas ja waatamata oma nõr-kusele rasket kandamit ühe käe otjas kandis, mis teda ühe külje päale kõwerasse kiskus.

Tal näis wõime olevat kuru näha, sest ta läks teelt kõrwale ja jäi kraawi ääre seisma, kui kuru mööda läks. Siis hakkas ta natuke kiiremini liikuma ja püüdis kuruaga sammu pidada, seda ühtelugu fil-mitsedes, kui tahaks ta selgusele jõudma, mis sõiduriist see dieti on.

Ruupalistel jõudis ta warsti selgusele, et kuru ette wana setukas on rakendatud, riistad wistste ja nõõri-tükkide abil kottu on seotud, kuru ise kulunud ja iga simapill mõlemad rattad wõib kaotada.

„See on küll imelik!“ pomiseb ta enesele, aimamata, et seesisustjad teda wõivad kuulda. „Kes sõidab sar-nase setukaga ja kuruaga ümber? Ma mõtlesin kutsa-rit paluda, et ta mind tüki maad edasi wiiks, aga see waene loom jõuab end waevalt liigutada ja kuru laguneks lõpulikult, kui ma sinna päale istuks.“

Waevalt oli ta seda ütelnud, kui Georg üle kuru ääre kummardub ja oma sõiduriista kiitma hakkab.

Algasid läbirääkimised kindralkonfistooriumiga, mis lõppesid sellega, et magistraat, kura ümber ja juureehitus osutusid läbiwiimatuks, järele andis koguduse soovidele ja 20. oktoobril 1861 otsustas: loobuda juureehitusest ja linna krundile ehitada uus kirik. Sellest teatati kindral-konfistooriumile ja wiimase kirja peale otsustati 14. nov. 1861 a. võõrata Püha Waimu koguduse kon-wendi poole, et konwent laseks walmistada plaane uue kiriku jaoks. 17. jaanuaril 1862 oli konwent koos ja jõuti otsusele, et koguduse tahaks lahkumiseft hoolimata tuleb uue kiriku ehitamisega peale hakata. Celarwe seati kottu 59.000 rb. peale. Kirik pidi 11 füllda 1 jalg lai ja 20 füllda pikk saama.

30. mail 1862 a. oli ehituskomisjoni koosolek, mil uue kiriku ehitamiseks korjatud raha, 7240 rbl. 38 kop. tahaks jagati: 3900 rb. anti linna kirikule, 3340 rb. 38 kop. Toompea Raarli kirikule. Seltsamal päewal tehti alus ehitamisega. Kuid weel ei olnud kirikul nime. 8. septembril 1862 a. pidi olema nurgakivi pa-nemine. Üks päew enne seda ilmus magistraadi koos-olekule õpetaja Theodor Luther (kes 1843—1870 ol-nud koguduse õpetajaks) ja teatas, et soovis anda uuele kirikule ka nime. Omalt poolt soovitas ta anda ewangelist Johannele järele kirikule nimeks Jaani kirik, põhjendades oma ettepanekut sellega, et wiimane olla rahwale suupärane („mundgerecht“). Magistraat oli sellega nõus ja 8. septembril 1862 a. nurgakivi panemisel anti kirikule nimi: Jaani kirik. Pibulikul talitusele kogus suur rahwahulk. Jagati 5500 laulu-lehte.

Rohkem kui 5 aastat kestis ehitustööd. Talweks 1867 a. jõuti niikauale. et III Kristuse tulemise pü-hal 17. detsembril 1867 a. õnnistati pibulikul kirik

„Kuru ja hobune ei ole sugugi nii halb, kui teie arvate. Ma olen nendega üle wahutawa mere sõitnud, kus majade kõrgused lained mäsawad ja suuri laemu uputawad, mulle aga ei suutnud nad midagi teha.“

Wanake oli alguses natuke üllatatud, arwas aga siis, et kutsar naljahammas on ja ei olnud wastu-sega laisk.

„Teie olete wist küll nende hulgaft, kes endid merel rohkem kodus tunnewad kui kuiwal maal,“ wastas ta, „seft mulle näib, et teie siin ainult suure waewaga edasi liigute.“

„Ma olen maa-alustesse kaewikutesse otsejoones allalangewaid awausi mööda sõitnud, ilma et mu hobune kordagi oleks libisenud,“ wõtab kutsar uuesti sõna. „Ma olen wõlewatest linnadest läbi sõitnud, kus mõle-mal pool teed tulemeri mäsfas. Ükski tuletoorjuja ei ole nii kaugele tulde ja suitsu sisse usaldanud tungida, kui see hobune.“

„Teie tahate omale wana inimese arwel nalja teha“ ütleb wanakeit.

„Mõnikord on mul tegemist olnud kõrgemate mä-gede tipul, kus ühtegi teerada ei leidu,“ jättab kutsar. „Mu hobune on kaljuseinu mööda üles roninud, on põhjatute kuristikude äärel sammunud ja kuru on ter-weks jäänud, kui ka tee kaljupantadega üle oli külwa-tud. Ma olen rabadest läbi sõitnud, kus ükski jalg pinda ei ole leidnud, seft jäl ei ole niigi palju find-lat maad, et wäike laps pääl wõiks seista. Mehe-fõrgujed lumehanged ei ole mind taistada suutnud,

linna superintendent Birgensohni poolt koguduse õpetajate Theodor Luther ja Wilhelm Frese kaasabil ja kuberner, riikitekonnamise, raehärrade, gildivanemate juuresolekul rahva ülirohkel osavõttel. Õnnistamise päeval ja ka pärast toodi kirikule mitu kingitust: kell, hõbedane ristimise waagen, hõbedast tarikas, altari lühtrid, 3 kroonlühtrit. Reliigil 1869 a. õnnistati orel, mis oli tarvituseks 1911 a., mil ehitati uus orel. Kõik kulud tõusid 74.900 rbl. peale. Neid kandsid „Sumala loegas“ ja kogudus.

Õpetajateks on olnud Jaani kirikus Theodor Luther, kes juba Püha Waimu kirikus oli, 1843—1870; Wilhelm Frese, kes 1880 a. Kuresaare läks; Woldemar Grohmann (koguduses tuntud „wana Grohmanni nime all“ 1870—1896; Aleksander Uksmutš 21. det. 1880—30. sept. 1917 a. William Grohmann („noor“) 7. apr. 1896—10 aug. 1917 a. Sügisel 1917 a. waliti juba koguduse poolt õpetajad: Bruno Hasselblatt, Hermann Hansson (kes nüüd Tallinna Peeteli koguduse õpetajaks) ja Hans Rubu. 1924 a. waliti õp. Hanssoni asemel õp. Aleksander Sternfeldt.

1917 a. saadik, mil arvanes koguduse liikmetel mõimalus koguduse elu juhtimisest (seaduslikul alusel küll alles 1919 a. Alutise walitsuse seaduse põhjal) osa võtta, on kogudus mitmet pibi edusamme teinud: 1918 a. seati sisse wanade gaasiahjuade ajemel keskuste, 1921/22 a. saati sisse gaasialgustuse asemel ajakohane elektrivalgustus ja puhastati kirik seest kui ka väljastpoolt, 1921 ehitati Kalamaja surruaada puurtaew, 1923 a. ehitati koguduse wanadekodu, mis maksma läks 8½ miljoni, 1924 a. osteti 7½ miljoni eest kogudusele maja Lembitu t. Nr. 2, kus ela-

wad koguduse õpetajad ja kõrber ning asub koguduse ühistantsilei. Peale selle on läbi wiidud mitmed teised täiendused ja korraldused. Suunil 1926 a. wõttis kogudus wastu erakorralisel peakoosolekul uue põhikirja, milles ta awaldab selgelt ja kindlalt tahet jääda wana muutmata ewang. lut.-usu kiriku õpetuse alusele.

Tänu ja kiitusega mõtleb Jaani kogudus sellel päewal oma 35sanda peale, tunnistasdes: 35sant! Sa oled meile olnud eluasemeks põlweft põlmeni.

Tema hoolets usaldame endid tulewikus, tema olgu meie kaitse saatja eluteel.

Tallinna praostkonna kiri Eesti Wabariigi Siseministrile.

Et wiimasel ajal perekonnaseisu ametnikkude waimulikkude kohta mitmel pool sõna on wõetud ja riigikogus tõderatonna poolt ette toodud küsimus, mis perekonnaseisu seaduse ja selle täitmisesse puutub ning seisuford kiriku ja siseministri riigi wabel wiimase tõigemärkema ringkirja puhul jälle seisuford mõniste nõuad, awaldab toimetuse asja selgituseks järgmise Tallinna praostkonna kirja, mis edasi antud wabariigi siseministrile.

S o i m e t u s.

W. a.

Eesti Wabariigi Siseministrile.

Rui sügisel 1926 a. Eesti Ewang. lut.-usu kiriku õpetajaskond oma konverentil Tartus Tallinna praostkonna esitaja ettepanekul otsuse wastu wõttis põhimõtteliselt selle poolt olla, et kirikuõpetajad perekonna-

fellepärast ei ole mul ühtegi põhjust oma sõiduriista üle nuriseda."

"Rui asi nii on, siis ei imesta ma sugugi, et teie temaga rahul olete," ütles wanake. "Teie olete wiist ise ka suur ja tähtis isand, et teil nii suurepärane sõiduriist on."

"Mina olen see wägew, kellel wõimus on inimlaste üle," wastas kutsar, ja ta häälel oli nüüd täielik ja sügaw kõla. "Ma wõin neid käsutada, ükskõik, kas nad kõrgetes saalides wõi madalates telbrikorteerites elawad. Orjale annan ma wabaduse ja kusun kuningad troonidelt. Ükski kindlus ei ole nii tugew, et ma üle tema müüride ei jaaks, ükski teadus nii wõimas, et ta minu edasitungimisele wäbematti tatisust suudaks teha. Ma taban kindlaid just siis, kui nad omast õnnest joowastatud on ja kingin warandusi ja wäärtsusi waesufesse sattunud wiletsaile."

"Seda ma juba arwasin, et siin wõimsat isandat olen kohtanud!" hüüdis wanake naerdes. "Rui sa nii wägew oled ja sul nii tubli sõiduriist on, wõiks sa mind natuke maad edasi wiia. Ma olen teel oma tütre poole, et temaga wana-aasta õhtut weeta, olen aga elsinud ja kardan juba, et ma terve õõ maanteel pean ümber hulkuma, kui ja mind ei awita."

"Ei, seda ei pea teie minult mitte paluma," wastas kutsar. "Teile on parem, et teed mõõda ise edasi lähete, kui et minu kärese tulete."

"Selles on teil küll õigus," ütles selle päale wanake. "Teie hobune wajaks koorma all kindlasti kofku, kui ta ka mind weel peaks wedama. Alga oma kompsu

panen ma küll taha kärese, nii palju wõiks te mind ikkagi awitada."

Luba ootamata tõstis wanake oma kompsu ja pani ta kärese. Alga säält langes see ilma mingit wastupanu leidmata otsekõbe läbi maanteele, nagu oleks ta suutsu wõi udu lainetesse asetatud.

Ühtlasi kaotas wanake, nähtawasti, wõime käre näha, sest ta jäi wärefedes ja nõutult teele seisma, ilma et oleks enam katsunud kutsariga juttu ajada.

See jutuwamine sifendas Dawid Holmile jällegi natuke kaastundmusest Georgi wastu.

"Ta on küll palju pidanud läbi tegema," mõtleb ta. "Ei ole sugugi ime, et ta nii muutunud on."

IX.

Kutsar on Dawid Holmi walgete, tühjade seintega, ilma ühegi ilustujeta ruumi toonud, mille kõrged aknad raudwõredegaga kaitstud on. Seinte ääres on wõodite read, aga ühes ainsas nendest lamab inimene. Sugew arstirohtude lõhn tungib Dawid Holmile ninna, woodi kõrwal istub mees wangiwahi riietes ja sellejärele otustab ta, et nad mingi wangla haigemajas wiibiwad.

Laes põleb wäike elektrilambike ja selle walgusel näeb Dawid Holm, et woodislamaja noor, ilusa, kuid furnatud näoga noormees on. Alga waewalt on ta wangile saanud pilgu heita, kui ta juba oma endise kaastundmuse Georgi wastu unustab ja walmis on wiigaga temale kallale tungima.

(Särgneb).

Saksateelse tõlke järele H. Tiedt.

seisu ametniku-waimuliku ameti enese peale mõtaksid ja seda teistele õpetajatele koguni soovitaksid, kes sel konverentsil Tartus ei viibinud, siis ei teinud nad seda otsust mitte ilma kartuseta, et ehk selle otsuse teostamisel Ewang. lut. kiriku ja ta ametikandjate huvid mõiksid kannatada. Raske südamega tehti see otsus. Siiski langes otsus nõnda, peaaegu jaltult 2 motiivil: kiriku ja riigi huvides, kusjuures meie kirikuõpetajad ei salga, et tähtsamaks põhjuseks olid kiriku usulised huvid. Mõis ju tol korral arvata, et meie rahwa üks osa perekonna muudatuste registreerimise ümberkorraldamisel riiklile alusele ehk arwab, et need muudatused — nimelt perekonna muudatuste riiklik registreerimine — on ette võetud sihilikult selleks, et kiriku prestiihi rahwa filmis wähenemise ja usulisele elule hoopis anda ja et paljud sellepärast mistisugusel kartusel ehk ehtalgsel kohmetusel, kas eitawale ehk äraootawale seisukohale asuwad usuliste talituste suunas, mis aga sugugi soowitaw ei ole ega oleks wästanud meie rahwa tõiste usuliste weendumustele. Meie rahwas on nagu endiselt nii ka praegu mitmepoolsete äsitusete peale waatamata — Ewang. lut.-usu kirikuõpetajaskonna ühise arwamise järele, usklik rahwas, kes Kristus kiriku poole hoiab! Ka konverentsil 1926 a. olid kirikuõpetajad sel arwamisel, et meie rahwas usulisele kindlale alusel seisab, kuid nad arwaksid siiski usu elu stabiliteedi ja kiriku huvides kõiki võimalusi arwesse võtma pidawat ja kohustatud olewat ka ootamata võimaluste eest oma kogudusi kaitsta — on ju ikka nähtud, et riikliku elu uuenduste ajajärgudel väga palju neid on, kes kalduwad, wastupidi oma feesmisele weendumusele, oma ajajärgu psühoosile. See tähelepanu on ka ajalooliselt õigesti tunnistatud meie ajawoolude tõusu ja languse suhtes. Igatahes arwas Ewang. lut. kirikuõpetajaskond tol korral kontinuiteedi mõttes, et mitte wapustada wahelorda riigi ja kiriku wahel, kes ikka riigi parem tugi õiguskliku korra alalhoidmise mõttes on olnud — ja wastu tulles oma koguduslike huwidele, nimelt: et neile kergendada perekonna muudatuste registreerimist — waja olewat oma õpetajatele, kui üksikutele isikutele soowitada, et nad võimaluse järele astuksid oma ametipidamise kõrwal, mis neile muudugi tähtsamaks koguseks jääb, ka riigiametnikuks riikliku registreerimise suhtes — iseenesest mõista nii kauaks, kui wahelord riigi ja kiriku wahel püsib sõbralikuna ja kiriku usulised huvid selle all ei kannata. Sealjuures ütles loomulik mõistus õpetajaskonnale, et nad selle otsusega ka riiki ja rahwast teeniwad, kellel määratunud summad õpetajaskonna riigiametnikuks astumise läbi wälja andmata jääwad, sest et arwata oli, et kui mitte koke, siis peatselt suur osa, kui mitte suurem osa kodanikke (kui neil aga teatawaks saab, et kirikuõpetajad oma waimuliku-talituse kõrwal ühtlasi riikliku registreerimist toimetawad) nimelt just õpetajate poole pöörata, misugune oletus nähtawasti õige on olnud ja praegusel ajal järelejärgult hakkab teostuma. See teine motiiv, ehk küll teises järeleõpetajatele tähtis, mida õiglaselt rõhutada, oli siiski ka kaasaotsustaw. Ewang. lut. kirik on algselt saadik sellega harjunud, et ta riiklikus elus riiki toetawat osa on etendanud, sest ikka on ta õpetajaskond tasuta riigiametniku koguseid täitnud. Ka ewang. lut.-usu kogudused on truidusest riigi wastu läbi imunud ja kannawad rahulikult koormat, mis neile nende õpetajate

registreerimise enda peale mõtmisega on tekitatud. Need kohustused ei ole liiga wäikesed ja mõiksid 3 pihtondilisele kogudusele neljanda õpetaja ametisse seadmist võimaldada, mis igatahes koguduse ohwimeelsuse tundemärg on. Ka siin arwab õpetajaskond, et see ei sündinud ilma kirikuõpetajate soowitusteta, milles Ewang. lut. kiriku õpetajaskonna riiklik küpsus ja heatahtlikkus selgesti awaldub. — Selles oli wist ka Wabariigi Siseministeeriumi weendumus, kui ta sügisel 1926 a. oma esitaja, Siseministeeriumi peasekretäri õpetajate konverentsile saatis, et ühendus riigi ja kiriku wahel täiesti ei katketa, waid et õpetajaskonda mõita edaspidisele kaastööle Siseministeeriumiga, kelle õladel lasub suur osa riigi sisetist korraldamat töö. Teiselt poolt oli selge, et perekonnaseisu seadus oli ruttu, mõdraste kawade järele tõlku seatud ja mitmeti ei wästanud lihtsuse nõuetele, et ta liiga suurt aparaati nõuab ja raske koorma ametnikkudele peale paneb, eriti perekonnaseisu ametnikkudele-waimuliklikele raskusteks mõis saada, kellel selle ameti kõrwal oma amet pidada on. Peale selle olid — wist sihilikult perekonnaseisu ametnikud-waimulikud, ehk küll kõrgema (ülikooli) haridusega, pahemasse seisukorda paigutatud kui linna, isegi walla perekonnaseisu ametnikud oma test- ehk algtooli haridusega — seaduseandja — riigikogu pahempoolsele aja läbiwõtmisel, kes sel ajal riigikogu enamuses oli. Selle asjaolu peale arwaksid konverentsil wiibiwad õpetajad Siseministeeriumi esitaja tähelepanu juhtima pidawat — iseenesest rõhutada, et perekonnaseisu seadus wajak ümberõõtamist, liigandusi ja lihtsustamist, et ülearu kulufid wähenemisele aega mõita. Oles mõinud ju arwamisel olla, et perekonnaseisu seaduse keerulised määrused ja pikaldane toimetamiswiis siiski tarwilik mõõdapärafematu ülemineku pahe on, kuid Siseministeeriumi esitaja ei asunud mitte sellele seisukohale, waid ümberpöördukt — tänuwääriliselt rõhutas ka tema selle seaduse täienduse tarwidust (olla ometi agraarseadus juba mitmeid kümneid täiendusi ära elanud) ja tunnistas awameelselt õpetajaskonnale õigust esineda Siseministeeriumile wajaliste seaduse muutmise ja täienduste ettepanekutega, mida ta lubas ministeeriumi algatusel siis riigikogu wita. Nii loodi alused ühistõõtamisele riigi ja kiriku wahel ka uuel korraldusel, mis kiriku esitajaid mõis rahuldada ja ühistõõtamine tõotas riigile kasu ning kirikule kontinuiteedi alalhoidmist.

Meie ei salga, et Siseministeerium ja ta kõrgemad ametnikud oma toimetamisel esialgu on püüdnud ülemaltähendatud alustele püsima jääda ja rahulikku toostõõtamist võimaldada. Seda rohkem aratab meie imestust, et meie tööle ilmuvad taktistajateks Siseministeeriumi ametkonna alamad kihid — näiteks Tallinna linna perekonnaseisu amet, kellele ju õpetajaskond ei seisa seaduse põhjal mingisuguses subordinaatsiooni wahelkorras, on ju perekonnaseisu ametniku-waimuliku töö ja ametipidamine seaduse põhjal Siseministeeriumi järelewalwe all. Siiski leiab Tallinna linna perekonnaseisu amet selle õiguse põhjal, et tema kaudu peawad esitama perekonnaseisu ametnikud-waimulikud oma äratirjad Siseministeeriumile, juhust, kus wähegi võimalik neid ameti wike nende rahulises töös taktistada ja rahutuks teha, nii et toostõõtamise heatahtlikule tundele asub juure kahtlus, kas tulewikus toostõõtamine ehk mõimatuks ei tehta alaliste hõõrumiste, pealekäämistega ja tõõtaktistuste läbi. Näiteks olgu — peale alaliste

tülitamiste telefoni teel, mis täiesti wastawõtmatus on oludes, millistes meie töötame, õpetajaskonna tahtlustamised avalikkuse ees, s. t. meie koguduseliikmete ees, kellega meil muidu hea ja sõbralik wahelord on. See avaldub pealekäämistes ühes osas ajakirjanduses, kes alati kiriku ja usu wastane on olnud, kes oma tahtlustamises tarvitab informatsiooni, mida ainult perekonnaseisu ametist on võimalik saada. Sealjuures püüab see ametkond seltskonna filmis õpetajaskonda „taguruses“ süüdistada, sealjuures end „edumeelsuse“ peeglis paista lastes. Mis „edumeelsus“ ehk „tagur-lus“ küll ametniku töös tohib peegelduda! — kui aga diglus, lihfsus ja tõde, mille edustajana Ewang. lut. õpetajaskond — eriti Tallinna praostkonna oma — itka on püüdnud olla. Kuid ka wäitsematest töö-tatistustest ei ole puudu, mille kohta võib tõendusi-ette tuua. Mis aga Tallinna praostkonna perekonna-seisu ametnikke-waimulikke rohkem rõhub, on see asja-olu, et Tallinna linna perekonnaseisu ameti poolt hak-tawad kaebused Siseministeeriumi jõudma sest ajast saadik, kus õpetajad kui perekonnaseisu ametnikud-waimulikud linna perekonnaseisu ameti soorve kõigis ei wõinud täita ja riiklikkude perekonna registrite loomise puhul andmete andmise kohta teisele seisukohale asusid kui perekonnaseisu amet, kuid seisukohale, mis wastab kirikuõpetajate ülemuse s. o. konsistooriumi arwamistele ja nõuetele. Niisugune toimetamise wiis perekonnaseisu ameti poolt perekonnaseisu ametnikkude-waimulikude wastu on haawaw. Nende ülesastumistes tuleb awaldusele arwamine, nagu oleks Ewang. lut. kirikuõpetajad — perekonnaseisu ametnikkudeks astu-des, ennast täiesti mõne ametkonna käsutusse annud ja pidawat oma koguduste huiwib wiimasesse ritta seadma ehk koguni nende wastu toimetama. See on aga wõimatu! Ewang. lut. kirikuõpetajaskond rõhu-tab oma täielist iseseisnust kui kirikuõpetajad — lita-tegi riigi ja kiriku lahutamist filmas pidades ja nii-sama toetub ta täielise rippumatuse peale linna ehk walla perekonnaseisu ametnikkudest ja palub Sisemi-nistrilt, kui selle ametkonna otskoheselt ülemalt — toe-tust igaguste pealekäämistest wastu — nimelt ka aja-kirjanduses, — seda filmas pidades, et õpetajaskond ka riiki teenib — pealegi tajuta!

Wabariigi ühtluse ministeeriumite esitajad ei ole mitte üksi oma enese kaitseks, waid ka oma ametkonna kaitseks ifka jälle ajalehis sõna wõtnud, mis ajakirjan-duse peale ilma mõjuta ei wõi jääda. Niisugust kait-set ei palu õpetajaskond mitte kui kirikuõpetajad ehk kiriku esitajad, waid kui perekonnaseisu ametnikud-wai-mulikud s. o. kui riigiametnikud, kes wabatahtlikult on hakanud riiki teenima, sest et needsamad riigi kodani-kud ka Ewang. lut. kiriku liikmed on. Wastolu, mis sünnib seeläbi, et riigikodanikkude ees õpetajaskonda kui riigiametnikke laimatakse, peab õpetajaskonna wah-eorra peale kui kirikuõpetajad tahjulikult mõjuma kogu-duste ees — ja see ei wõimaldaks siis mõlemil ame-tit kõrnuti pida. —

Sääraldi soowib õpetajaskond weel ühte küsimust Siseministeeriumiga selgitada: võib olla, et kirikuõpe-tajate — kui perekonnaseisu ametnikkude-waimulikude asjaajamises on mõned puudused nähtawale tulnud. See on jaolt tingitud seeläbi, et asi uus on. Leidub neid puudusi ju ka teiste perekonnaseisu ametnikkude perest, nagu Siseministri ringkiri walla, alewi jne. pere-konnaseisu ametnikkudele seda tõestab. Neid wigu ehk

ekstusi kõrwaldatakse aegamööda ja järt-järgult, nagu iga uue asjaajamise juures. Kuid ka siin arwab õpetajaskond, et ei ole asjaolu arwesse wõetud, mida ametisse astudes õpetajad rõhutasid. Nimelt ei ole ametnikkude-waimulikude asjaajamises mitte nii wäga wigade ja puuduste tegemist, kui rohkem endise talitus-wiisi harjumusega. Dige on, et praegust seadustaju filmas pidades — selle järele tuleb toimida ja Sise-ministeerium seda on digustatud igalt ühelt nõudma, millele ka õpetajaskond kui wanad ametnikud heataht-likult ja arusaawalt alluwad, kuid õpetajad tahaksid julgeda Teie tähelepanu, hra Siseminister, selle peale juhida, mis perekonnaseisu ametniku-waimuliku ameti enese peale wõtmisel õpetajad selle seaduse muutmise, täiendamise tarwiduse fuunas rõhutasid ja mida jaatas siseministeeriumi esitaja. Et need soowid teostusid, palub õpetajaskond andmeid wastu wõtta, mis tema poolt saawad esitatud ebasianbmiseks riigikohtu. —

Täiesti wastuwõtmatu on aga Ewang. lut.-usu kirikuõpetajatel: Siseministeeriumi peasekretäri ring-kiri 12. okt. 1927 a., milles ta oletab, et „Wene sea-duste kogu jne. põhjal on Ewangeeliumi-luteri-usu koguduste juures peetud personaal-raamatud (Personalbuch) ametlikud raamatud“ — mis peab wiist täendama „riiklikud“ raamatud. Meie teades on need raamatud küll ametlikud raamatud, kuid Ewang. lut. kiriku koguduste omawahelises asja-ajamises, mispärast ka nende põhjal wäljaantawad tunnistused kannawad „parochial tunnistuste“ nime-tust, mis tähendab koguduse (parochia) tunnistust. Koguduse õpetaja tunnistus ehk eestikeelses tõlkes „hingekiri“, — kuid mitte „riiklikud“ tunnistused, mis tulewad wälja anda meetrikaraamatute põhjal. — Seda, et nõnda nim. „personaalraamatud“ ei kuulu officiell riiklikkude raamatute sekka, tõestawad ka kiriku-seaduse §§ 459 — 461 otskohene tõlgitsemine. On seal ometi öeldud 1) et peale § 455 nimetute nime-kirjade (meetrika) peab õpetaja pidama oma koguduse-liikmete nimekirja jne.; 2) § 461 järele kirjutab õpe-taja neist hingekirjades wälja tunnistusi (parochial-tunnistusi) ühe tema koguduseliikme lahtumise puhul ühest kogudusest ja üleminekü puhul teise kogudusse; 3) ei ütlegi sõna „personaalraamat“ mitte midagi „perekonna mõttes“, waid ifiku (persona) mõttes; 4) rändawad nende hingekirjade järele wäljaantud tunnistused ühest kogudusest teise, ühe õpetaja juurest teise õpetaja juure.

Selle seaduse õige tõlgitsemise põhjal julgeb õpe-tajaskond järeldada, et Siseministeeriumi peasekretäri ringkiri on sisuliselt ebaõige ja läheb kaugemale, kui mindi Nõutogude Wenemaal, kus meetrikaraamatute ülewõtmisel koguduseliikmete nimekirjad jäid puutumata.

Ra ei wõi Ewang. lut. kirikuõpetajad, ilma et Ewang. lut. kiriku huiwid selle all kannataksid, ühelgi tingimisel riiklikkude perekonna registrite wäljatöötamist enese peale wõtta ja selle peale tuleks asi wälja, kui kirikuõpetajad peaksid kõiti wäljakirjutusi tegema nende käes olewatest riiklikkudest raamatutest!

Siin tuleb lihtsalt sellega arwestada, et riiklikkude perekonna registrite kohtuseadmine pikemat aega saab wältama, mis ka oleks asja loomulik arenemine.

Ewang. lut. kirikuõpetajaskond poolab täiesti oma „hingekirjade“ suhtes Ewang. lut.-usu konsistoor-iumi ringkirja novembri kuust 1927 a., et „koguduste hingede kirjad on kiriku warandus“ ja toetub ühtlasi

selle peale — weendumuses, et kui „hingekirjad“ j. o. kogudusliikmete nimekirja ühes kiriklikkude andmete ja märkustega enam ta oma ei peaks olema, siis koguduste olemasolu kaalu peale on pandud. Tuleks küsida: misuguseid kogudusi on siis Eesti Wabariigi Eifeministeerium registreerinud? Ahte kogudusi ehk seltsi enesele kujutada ilma ta liikmete nimekirjata on võimatu enesele ette kujutada! Et aga nüüd õpetajate, kui perekonnaseisu ametnikkude waimulikkude käes on ainult nõndanimetatud meetritaraamatud, siis ei ole meil võimalik peale tunnistuste neid meetritaraamatutele muid tunnistusi välja anda ja palub õpetajaskond Teid, hra Minister, selle asja selgituseks wastawaid seletusi linna, alewi ja walla perekonnaseisu ametitele jaata. Pinewamaks on õpetajaskonnale küsimus weel seeläbi muutunud, et mitmele õpetajale Tallinna praostkonnas Eifeministeeriumi peasekretäri allkirjaga on hiljuti järelepärimine saadetud, miks nemad, perekonnaseisu ametnikud-waimulikud, Tallinna linna perekonnaseisu ameti joowe perekonna tunnistuste suhtes ei täitwat, mis ju perekonnaseisu ametnikkudel-waimulikkudel ülemtähenähtud põhjustel täiesti võimatu on.

Lootuses, et Teie wastutulelikkuse läbi hra Minister, perekonna muutuste registreerimine seadusandlikul teel lihtsustatakse, et asjatud pealekäämised perekonnaseisu ametnikkude-waimulikkude peale saaks kõrvaldatud ja Ewang.-lut. koguduste huwid ta „hingekirjade“ suhtes ei kannata, — rõhutab Ewang. lut. kiriku Tallinna praostkond oma walmisolekut igal ajal rahwa ja riigi kasuks töötada ja registreerimise tööd endiselt jätkata.

Praostkonna nimel: Praost **A. Rapp**
õp. **Sternfeldt**
õp. **Stoßholm.**

Professor dr. teol. R. R. Gräs +.

Mõne päewa eest lahtus surma läbi Tartus Lue-Testamendi teaduse korraline professor dr. teol. Konrad Karl Gräs.

Radunu on 8. apr. 1870 a. Kuramaal õpetaja pojana sündinud. Esmese hariduse sai ta kodus, pärast õppis Mitteri gümnaasiumis. 1888 a. astus ta Tartu ülikooli usuteaduskonda, mille ta 1893 a. lõpetas. Stuudiumi ajal kirjaltu tööd eest Heebrea rahwa raamatu lugejate üle kuldauraha ja ühe jutluse puhul hõbeauraha wääriliseks arwatud. 1893 a. 2. p. a. ja 1894 a. on ta Erlangenis ja Leizigis õppimisi jätanud. Usuteaduse magistritraadi omandas ta Tartus 1895 a. ning samal aastal habiliterus ekegeetilise usuteaduse alal. 1896/97 a. oli ta ülikooli poolt komandeeritud Peterburi Wene dogmaatika ja Wene lahtsuliste (sektide) uurimise otstarbel. Ühlaselt töötas ta seal Peetri kirikukoolis usupõpetajana. 1901 a. kolis ta Tartu ja asub jälle eradoptsendina loengute pidamisele ning reallikooli usupõpetajana ametisse. 22. juulil 1909 a. waltatse ta ekegeetilise usuteaduse professoriks. 1914 a. 10. jaan. waltatse ta Halle-Wittenbergi ülikooli usuteaduse audoktoriks ja 19. mail samal aastal promoweeriti ta Tartu ülikooli usuteaduse doktoriks.

1916 a. 27. sept. lahtus ta ühes usuteaduskonna fuuremaoja liikmetega ülikooli tööst.

Eesti wabariigi teenistuses oli radunu 8. weebr. 1924 a. peale, pärast seda, kui Lue-Testamendi teaduse õppetool prof. A. Strombergi surma läbi wafantselt saanud.

Radunu oli pikemat aega haige, kuid see haigus ei takistanud teda omi kohustusi täitmas.

Tema sulest on rida põhjapanemaid teaduslikke töid ilmunud.

Positiivne, resp. neopibliklik wool Eesti kirikus.

(A. A. S.-i koosolekul 9. XI. 27 aastal peetud lõne.)

(2. järg.)

§ 3 lisanduse mahakustutamise küsimus arutati ka praostide koosolekul konfistoriumis 1. mail 1925 a. läbi. Pärast seda, kui konfistoriumi poolt seletati, et ainult wormilistel põhjustel tähenähtud lause mahakustutamata jäi, otsustas praostide koosolek (1 hääle erapooletuts jäämisel) „kõiki kogudusi tungiwalt üles kutsub, et nad tingimata oma ehitajad kirikupäewale saadaksid, nii et ükski õpetaja, tõster ega saadik kirikupäewale tulemata ei jääks.“

Praost Põllu kihutustöö peale waatamata saabub VI kirikupäewale küllaldaselt saadikuid ja § 3. lisandus „protestantismi waimule wastawas mõttes“ kutsutakse maha.

Kuid lahtelid ei raue sellega kaugele. Need jääwad organisatoorilistes küsimustes.

Nimelt ehitab riigikogu üldkomisjon riigikogule wastuõtmiseks usutunnistustelikkude ühingute ja nende liitude seaduse eelnõu. Enne selle seaduseelnõu arutusele tulekut riigikogus puhtewad waidlused põhimõtetelise seisukoha üle: kas senist ew.-lut. kirikut tuleb ka edaspidi kui ühikut mõtta, või rõhutada ühikukoguduste absoluutset autonoomust.

Ühikukoguduse mõtte eest wõitleksid nii pahem-, kui parempoolsed, ühinedes muulastega ühiseks tugewaks wäerinnaks. Praost Põld näeks heameelega, et usuühingute seaduse järele iga ühik kogudus, kes seni kogudus olnud, usuühinguks muutuks ja ennast ise oma põhikirjaga registreerima peaks. See hõlbustaks kiriku tekmaltisusest lahtilöömise selle poolest, et kogudus jääks niisugusel korral edasi ka waranduste pemeheks. Sellespärast, arwab õp. Aunwer.

Kuid ka kogudused ja nende juhid tegutseswad. Rogutakse tihedalt konfistoriumi ümber, et Eesti rahwakiriku ühtluse kaitseks kindlalt välja astuda. Igalpool ühikutes kogudustes ja praostkondade sinoditel wõdetakse resolutsioone wastu, et kirik lahutatagu riigist üldkirikuna. „Eesti Kirikus“ juhitakse alatafa tähelepanu nende hädasõitudele, mis on seotud ühikukoguduse mõtte teostumisega: et Eesti Ew.-luteriusu kirik luudab ainult sellega tormidele wastu seista, et ta kui terwit, kui ühik oma huwide kaitseks välja astub. „Kiriku ja usuwaenulistele poliitilistele rühmitustele, kes kogu aeg kirikut ja usku mitte ainult eitanud ei ole, waid selle lõhkumiseks ja nõrgestamiseks iga abinõu kiireks korras on ära kasutanud, ei oleks midagi meelbewamat, kui iga kogudus usuühingute seadusega omaette usuühinguks tunnistataks, kes ise ennast registreerima peab ja soowikorral teistega siis liitu astuda wõib. Nad loodawad, et praegustes oludes meie

